

SOM Krisztián*

A magyar állami vezetők hivatalos légiútjait megvalósító szervezetek 1950-1989

(Organizations and tasks of the official Hungarian airways departments of the Hungarian state from the mid 1950s to the end of the 1980s.)

Absztrakt

A magyar állam vezetőinek hivatalos légiútjait lebonyolító szervezetek és feladataik változásai az 1950-es évek közepétől az 1980-as évek végéig.

Kulcsszavak:

Magyar Légiforgalmi Részvénytársaság , Magyar Légitársaság Vállalat , Magyar Néphadsereg Országos Légvédelmi Parancsnokság 89. Önálló Szállítórepülő Százada. ; Különleges Fontosságú Légiszállítók Főosztálya. ; BM Kormányőrség Parancsnokságának Repülési Osztálya

Abstract

Changes of the organizations and tasks of the official Hungarian airways departments of the Hungarian state from the mid 1950s to the end of the 1980s.

Keywords:

Hungarian Air Traffic Company, Hungarian Aviation Company ; Hungarian People's Army National Air Defense Command 89. Independent Traveling Century. ; Special Aircraft Department of Special Importance. ; Air Force Department of the Interior Ministry Government Guardianship Headquarters

---

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0002-6993-2207>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement* = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

@: som.krisztian@hotmail.com

doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.133-144.p

A llamfő saját használatára szánt repülőgép első alkalommal 1936 szeptemberében állt szolgálatba Magyarországon. A Junkers Ju 52/3m típusú, különleges belső kialakítású repülőgép egyedi festéssel (függőleges vezérsíkján tölgy- és babérág keretezte magyar kiscímerrel) és a HA-DUR „beszélő” lajstromjellel került nyilvántartásba. nagybányai HORTHY Miklós kormányzó azonban mindvégig a vasutat részesítette előnyben a külföldi utazásai során is. Ebből eredően e légi járművet 1938 őszén a Magyar Légiforgalmi Részvénytársaság (MALÉRT) átvette, majd új lajstromjellel forgalomba állította. Igény szerint, alkalmanként a magyar királyi kormány részére ezután is teljesített különutakat.¹ A magyar kormánytagok külföldi útjukra, ha nem magyar repülőgéppel vagy vonattal mentek, akkor esetenként a meghívó fél által küldött légi járművel utaztak.

A II. világháborút követően, az első években a magyar kormányküldöttségek légi utazásai általában szovjet, eseti jelleggel amerikai különjáratú repülőgéppel történtek. Idővel, a kormányzati légi utazásokat, a Magyar Néphadsereg 16. Önálló Szállítórepülő Század kötelékébe tartozó Liszunov Li-2 típusú légi járművel teljesítették, egészen 1956-ig.²

A magyar kormány megrendelésére gyártott Iljusin Il-14P típusú légi jármű 1956. V. 8-án érkezett Magyarországra. A HA-VLG lajstromjelű repülőgép szolgálatba állításával, bő másfél évtized után ismét megkezdődött a saját különrepülőgéppel kiszolgált kormányrepülések teljesítése.

A következő, második kormány-repülőgép Nyikita Szergejevics HRUSCOV, a Szovjetunió Kommunista Pártja első titkárának ajándéka révén érkezett Magyarországra, 1957. V. 25-én. Az előzővel azonos típusú, HA-MAG lajstromjelű légi jármű kétszalonos kivitelezésű volt, s póttartályai segítségével a hatótávolsága meghaladta a 2 200 km-t. (Az ilyen ajándékozás nem volt ritka a szovjet vezető részéről szocialista és fejlődő országok államfői, kormányai részére.) A HA-MAG, mint szovjet ajándék díjmentesen vételezhetett üzemanyagot a tököli katonai repülőtér szovjet alakulatától. Mindkét repülőgép egyszerű oldalfestéssel bírt, felirat nélkül, a hátsó részen

feltüntetett lajstromjelen kívül, a magyar zászlót viselte a függőleges vezérsíkon.³

Az állami külföldi légi utazások lebonyolítására a BM Kormányőrségen belül 1957-ben egy részleget hoztak létre, amelynek üzemeltetésébe került a légi jármű és a szükséges műszaki eszközök is. A BERÉNYI Lajos őrnagy vezette alakulat állomáshelye a tököli repülőtér lett, annak is a repülőgépgyári része. A hajózó állományt döntően a Magyar Néphadsereg (MN) légierijének kecskeméti alakulattól helyezték át, a kiszolgáló személyzetet a haderő és a Magyar Légiközlekedési Vállalat (MALÉV) munkatársai közül válogatták ki. Azonban, kezdetben mindkét magyar kormány-repülőgépet ottagú szovjet személyzet repülte, akiket majd csak 1959. elején váltott fel az Il-14-es típusra átképzett magyar állomány.

Ekkor történt meg a két Il-14-es átadása is a Magyar Néphadsereg részére. Ott megtörtént a repülőgépek átlajstromozása is: a HA-VLG-t 102-es, a HA-MAG-ot 512-es számmal vették új nyilvántartásba. Az 512-es repülőgép továbbra is a Belügyminisztérium (BM) Kormányőrség feladatszabása alapján teljesítette a külföldi utazásokat, döntően a ferihegyi repülőtérrel.

A 102-es a Honvédelmi Minisztérium külügyi osztályán keresztül szervezett légi utakat bonyolította le. A 102-es számú repülőgépet 1960. július elején a MALÉV-hez helyezték át, ahol megtörtént annak a közforgalmi igényekhez igazodó belső átalakítása. A magyar légitársaság másfél évig, HAMAK lajstromjellel a közforgalmi útjain üzemeltette. Ezt követően, 1961. októberében a légi jármű visszakerült a kormányzati utakat teljesítő alakulathoz, amely — a szalonos berendezés visszaalakítását követően — átfestve, piros kettős csikkal, magyar katonai felségjellel, és ismét 102-es számon üzemeltette. A két Il-14-es 1967-ben került az Magyar Néphadsereg Országos Légvédelmi Parancsnokságának (MN OLP) szállítókötelékebe, ekkortól a kormányzati különutazásokat már egy újabb repülőgéptípussal teljesítették.⁴

A magyar kormány már 1965. november végén határozatot hozott kormányzati igénybevételek céljára egy Tupoljev

Tu-134-es repülőgép beszerzéséről,⁵ de ez sokáig váratott magára. Végül 1967. decemberében került a Magyar Néphadsereg állományba az a két Antonov An-24V típusú, különlegesen kialakított szállító-repülőgép – 907 és 908 lajstromjelű –, amelyeket a kormányzati külföldi, és honvédelmi minisztériumi légi utazások teljesítésére rendeltek, előbbi feladat elsőbbségével. E légi járművek háromszalonos változatban kerültek kialakításra. Az An-24V-kel teljesített kormányzati repüléseket 1967. első napjától a Magyar Néphadsereg Országos Légvédelmi Parancsnokság (MN OLP) 1. Önálló Légvédelmi Rendészeti és Kommendáns Zászlóaljának (MN 7750/A jelzésű) alegysége végezte. A műszaki és hajózó személyzet a megalakuláskor 85 főt számlált. A két Il-14-es továbbra is állományban maradt, s néhány évig a BM illetve MN OLP alárendeltségében repült.⁶

A nagyobb létszámú küldöttségek, illetve az 1960-as évek második felétől, az Európán kívüli kormányzati utak teljesítéséhez a Belügyminisztérium Kormányórság a MALÉV közép (akár 4 800 km) hatótávú repülőgépeit, az Iljusin Il-18-as típust vették igénybe. Ezek révén magyar polgári légi jármű számos országba elsőként, több városba egyedüli alkalmakkal jutott el. Dél-Ázsia, Indokína, Észak-Korea mellett több alkalommal repültek különjáratot Afrika számos országába. A magyar légi járműparkkal, a leszállás nélkül megtehető legnagyobb távolság korlátja miatt, egyedül az amerikai utak teljesítése volt megoldhatatlan eseti külföldi bérlés nélkül.

A kormányzati repülések esetén a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökségétől kirendelt operatív tiszt feladatai közé tartozott a repülőgép műszaki állapotának ellenőrzése mellett az üzemanyag minőségének ellenőrzése is, mindezekről jegyzőkönyvet is készíteni kellett. Minden utazás esetén vizsgálni kellett a repülőtér és létesítményeinek, biztosító és felszállási berendezéseinek alkalmasságát is. A repülőgép ki- és hazautazása során a légifolyosót szükséges mértékig le kellett zárni; a levegőben tartózkodás során, a magyar államhatáron belül vadászrepülő kíséretet biztosítottak.⁷ A kiemelt magyar és külföldi állami utazások során, a repülőtéri rendé-

szeti feladatok ellátása 1969. elejétől a BM II/III-3. (Folyam- és Légiközlekedési) Osztályának, majd 1973. nyarától a BM II/II Csoportfőnökség légirendészetének és repülőtéri őrsének feladata lett. Az osztály kijelölt állománya – együttműködve a BM III/II-6. Osztály, a közlekedés megelőző védelmére rendelt kémelhárító szerv munkatársaival – vizsgálta át a ferihegyi felszállópályát, a gurulóutakat, az érintett gépállóhelyeket biztonsági szempontok szerint, továbbá a repülőtéri épületek tetejét, az illetéktelenek eltávolítása végett. Ezen túlmenően, kijelölt személy felügyelete a távol- és közeli körzeti légiforgalmi irányítás munkáját, és szükség esetén beavatkozhatott, döntést hozhatott a biztosított utazás biztonsága érdekében. Az említett szervezeti elem intézkedett, a repülőteret üzemeltető MALÉV útján, az igénybe vett forgalmi előtér kiürítéséről, illetve az üdvözlő tömeg részére kijelölt terület kordonnal történő lezárásáról is. A BRFK Ferihegyi Légirendészeti Tiszti őrsé biztosította a leszállópálya végein felállított egy-egy őrszemet.⁸ A kisebb létszámú és alacsonyabb rangú, miniszteri szintű küldöttségek mindvégig, döntően menetrend szerinti repülőjáratokon utaztak, biztosításuk is ennek megfelelően szerényebb volt.⁹

Az An-24V típusú repülőgépek üzemeltetését 1971. szeptember 1-én a MN OLP 89. Önálló Szállítórepülő Századának (MN 1936) kizárólagos felügyelete alá kerültek. A két Il-14-est 1976. nyarán vonták ki a forgalomból. A katonai alakulat több átszervezésen és átnevezésen esett át, 1977. első napjától az alegység neve 93. Vegyes Repülőszázad lett.¹⁰

A kormányzati utazások teljesítésére a MALÉV szervezeten belül — a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium és a Belügyminisztérium közös felügyelete alatt — 1970. XI. 1-jén felállították a Különleges Fontosságú Légiszállítások Főosztályát. A vonatkozó utasítás szerint a repülőket Tu-134-es repülőgépekkel kellett teljesíteni, de a hosszú távú különjáratokhoz továbbra is a kedvezőbb hatótávolságú Il-18-as típust vették igénybe. A különjáratok személyzetét a BM III/II. Csoportfőnökség (állambiztonsági szolgálat külső elhárításának) egyetértésével, jóváhagyásával a MALÉV biztosította. A kor-

mányzati utazások mindenre kiterjedő megszervezése, és végrehajtásának felügyelete a kormányórság feladata volt, amely emellett biztosította a főváros és a repülőtér közötti közlekedést, és a ferihegyi kormányzati várótermet is. Ez 1971. VIII. 16-tól annyiban változott, hogy az utazások a közölt igényeknek megfelelő megszervezését és az utazók ellátását a MALÉV vette át.¹¹

Közel egy év múlva újabb átszervezést hajtottak végre. Ekkor — a Különleges Fontosságú Légiszállítások Főosztályának egyidejű megszüntetésével — a BM Kormányórság Parancsnokság szervezetén belül, 1972. szeptember 1-jén felállították az V. [Repülési] Osztályt, amely hajózó személyzetét a MALÉV-tól és a Néphadseregtől helyezték át. Ez az új egység átvette a kormányzati repülések valamennyi, addig az MN és a MALÉV által végzett tevékenységét. Ennek érdekében még abban az évben áthelyezték a magyar légitársaság két Tu-134-es repülőgépét, amelyek egyedi festéssel repültek a következő év elejétől. Ezeket az 1974. augusztusi saját beszerzés után, októberben visszaadták a polgári légiközlekedési vállalatnak.¹² A BM Kormányórság hajózó személyzete, valamint földi és légi utaskísérői rendszeresített polgári munkaruhában teljesítettek szolgálatot, amelyet részükre biztosítottak. Ez 1980. végén annyiban módosult, hogy az immár megegyezett a MALÉV-nél alkalmazottakkal.¹³

A BM Kormányórság főpilótájának BAKCSI Miklós kormányőr alezredest — korábbi néphadseregbeli légijármű vezetőt — nevezték ki, aki e tisztet a légi szerencsétlenség miatt, 1977. őszén bekövetkezett haláláig betöltötte.¹⁴ A kormányórság repülőgépeivel — a 3.000 km-es, leszállás nélküli hatótávolságuk okán — döntően a magyar állami és politikai vezetők Európán belüli utazásait bonyolították le, azonban ritkán a hosszútávú utazásokhoz is ezeket vették igénybe, közbeiktatott műszaki leszállásokkal.¹⁵ Alkalmanként, a kormány vagy az állampárt által meghívott külföldi vendégeket is szállították az egyedi módon berendezett kormányzati légi járművekkel.¹⁶

A biztosított állami utazás megkezdése előtt, a műszaki állapot ellenőrzésén túl a repülőgéppel berepülést is végre kellett

hajtani. Az ellenőrzések továbbra is kiterjedtek a ferihegyi területek felügyeletén túl, az üzemanyag minőségének vizsgálatán és a tartalék áramforrás biztosításán át, a repülőtéri szerveknél folytatott operatív tevékenységig.¹⁷

A BM Kormányórság főtiszti és tisztii rendfokozatú repülőgép-vezetői, navigátorai és hajózó szerelői már az 1970-es évek közepén számos alkalommal, de eseti jelleggel a MALÉV Tu-134-es típusával repült menetrend szerinti utasjáratain is szolgálatot teljesítettek, hogy repülési ismereteiket szinten tartsák, fejlesszék. Azonban ezt sosem hajtották végre MALÉV-kormányórsági vegyes repülőgép-vezető személyzettel. Ilyen repülésekkor a repülőgép minden esetben a MALÉV-é volt, mivel ezek viselték a polgári légiforgalomhoz szükséges azonosító jeleket és a légitársaságra utaló jelzéseket.¹⁸

A nagyobb létszámú, hosszútávú kormányzati járathoz 1973 után általában már a MALÉV Tupoljev Tu-154-es repülőgépeit és annak személyzetét vették igénybe. Ezek 850 km/óra sebességre és akár 4 800 km leszállás nélkül történő megtételére voltak alkalmasak. A tartalékszeméllyel és a távoli helyszínekre repülőszerelekkel megerősített hajózó állomány parancsnokai mindig a magyar légitársaság oktató kapitányai (vállalati főpilóta, típus-főpilóták és helyetteseik) voltak. Különösen azon utak igényeltek hosszás előkészületeket, szervezést, ahol magyar repülőgép még nem járt, vagy a legutóbbi alkalom óta hosszú idő telt el. Ekkor a repülőtér adottságairól, megközelítéséről, tartalék leszállóhelyekről kellett a lehető legtöbb szükséges adatot összegyűjteni. Az állam- vagy kormányfő külföldi útjain néhány fős kormányórsági biztonsági őrseg is utazott.¹⁹ Ilyen utak során magyar légi jármű először szállt le — többek között — a Fülöp-szigeteken, Japánban és Közép-Afrika számos államában is.

A MALÉV Isztambul-Bukarest-Budapest (MA-203-as számú) útvonalát teljesítő HA-LBC lajstromjelű Tu-134 típusú repülőgépe 1977. IX. 21-én, négyfős kormányórsági hajózó személyzettel a bukaresti repülőtér megközelítésekor katasztrófát szenvedett. Ennek oka részben az volt, hogy az adott útra beosztott repülőgép a BM Kormányórságénál repülttől régebbi

volt, s a repülőgépvezetők annak sajátosságait nem ismerték kellően.²⁰ Ezt követően a belügyminiszter intézkedett, hogy a BM Kormányórság hajózó és műszaki személyzetét folyamatosan gyakorlatban tarthassák. E célból a Közlekedés- és Postaügyi Minisztériummal (KPM) és a MALÉV-vel történő együttműködési megállapodás kidolgozására utasította az illetékes parancsnokot.²¹

A két kormányzati repülőgép polgári lajstromjellel és MALÉV-festéssel történő ellátásáról 1979 augusztus végén adtak ki utasítást. A repülőgépek állami tulajdonban maradtak, azonban a légialkalmassági és egyéb iratokban a MALÉV-et szerepeltették tulajdonosként. A különleges utazásokat ekkortól kezdve polgári repülések közé sorolták, azonban a szervezés és a végrehajtás továbbra is a BM Kormányórság hatásköre és kötelessége maradt. Ugyanekkor az előre kidolgozott és meghatározott együttműködési megállapodások is aláírásra kerültek a két érintett fél, a kormányőr parancsnok és a magyar légitársaság vezérigazgatója között. Ezek a MALÉV részére számos többletfeladatot eredményeztek, amelyek ráadásul számos esetben elsőbbséget élveztek saját működésével szemben. A hajózó személyzet szinten tartása („gyakorlatban tartó repülések”) érdekében őket ekkortól, előzetes terv alapján be kellett osztani a magyar légitársaság nemzetközi járataira is.²²

A repülések napját és az abban részt vevő személyzet összeállítását a Kormányórság határozta meg havi bontásban, amelyet a MALÉV Repülés Tervezési Osztálya ütemezett be. Amennyiben a kellő létszámú kormányőr hajózó nem áll rendelkezésre, akkor a magyar légitársaság azt pótolni volt köteles. A Kormányórság állományába tartozó, de MALÉV útvonalat MALÉV egyenruhában teljesítő személyzet részére a vonatkozó napokon a napidíjat a légitársaság fizette. A kormányzati repülések külföldi repülési engedélyeit ekkortól a MALÉV Kereskedelmi Osztályának kellett a Kormányórság kérelmére megigényelnie. Ugyanígy a BM Kormányórság és a KPM Légi Rendészeti Igazgatóság (LRI) között is megállapodást írtak alá, amely elsősorban a VIP-101-es (kormányzati felsővezetők) utaztatásához kapcsolódó feladatokat (ideiglenes

zárlatok rendjét és arról történő értesítési listát) határozott meg.²³

A BM Kormányórség V. [Repülési] Osztálya 1987. XII. 31-vel megszűnt, két repülőgépet és a kormányzati utasszállítás végrehajtását a MALEV vette át (vissza), ezt követően is különjáratok, és később esetenként menetrend szerintiék révén teljesítve azt. Azonban a HA-LBR lajstromjelű Tu-134A típusú repülőgép továbbra is az esetleges kormányzati utazások teljesítésére volt kijelölve (egészen 1994-ig; utolsó kormányzati útját 1994. VII. 18-án repülte).²⁴

Jegyzet:

¹ WINKLER: 389-415.p.

² ZSÁK

³ ZSALUDEK: 23..p. + 32.p.

⁴ ZSÁK:op.cit. ; ZSALUDEK: op.cit. 23.p. + 32.p. + 35.p.

⁵ MNL.OL. XIX-A-83-b 382. l ad.3 413/1965. (XI. 25.) Korm. hat. kormányzati célokra repülőgép és motorvonat beszerzéséről.

⁶ ZSÁK: op.cit.

⁷ ÁBTL. 4.2.-10-21/21/1967. 021/1967.BM.pcs. tárgy nélkül.

⁸ - ÁBTL 4.2.-50-8/2/1969. BM.II/III csoportfőnök végrehajtási utasítása a belügyminiszter elvtárs 021/1967. BM. számú parancsának végrehajtása közúti, vízi és légi utazások esetén.

- ÁBTL. 4.2.-50-8/7/1973. BM.II/II csoportfőnök végrehajtási utasítása a Belügyminiszter Elvtárs 026/1972. (XII.27.) parancsához. A párt- és állami vezetők, delegációk utazásainál a biztosítási feladatok végrehajtásának szabályozása.

⁹ Magyar kormányküldöttség érkezett Moszkvába.

¹⁰ ZSÁK: op.cit.

¹¹ - ÁBTL. 4.2-10-22/2/1971. 02/1971.BM.ut. a „különösen fontos” légi utazások szabályozása.

- ÁBTL. 4.2.-sz.n. 0022/12/1971. (VIII.14) KPM-BM együttes utasítása a kormányzati légi utazások megszervezéséről és végrehajtásáról.

¹² A MALEV HA-LBG és HA-LBH lajstromjelű légi járművét, az átfestésüket követően – immár HA-924-es és HA-925-ös számmal – kormányőr személyzet repülte. (Ezek a BM Kormányórség kötelékében 1.117 felszállás során összesen 1.259 órát repültek) A két repülőgépet 1974-ben váltották le a BM Kormányórség megrendelésére készült Tu-134A típusúval. Ezek kezdetben a HA-926 és HA-927 lajstromjelet viselték, majd a későbbiekben azokat a nemzetközi előírásokhoz igazodó HA-YSA, illetve HA-YSB nyil-

vántartási számmal látták el. E repülőgépeket 1981. tavaszán váltotta le az azonos típusú HA-LBP és a HA-LBR lajstromjelű légi jármű, amelyeket azonban már MALÉV-festéssel látták el (előbbi szalonos volt, míg utóbbi közforgalmi vagy szalonos elrendezésű is lehetett), de tulajdonosa ezúttal is a kormányórság volt. Ez utóbbi repülőgép-pár a kormány szolgálatában 4 232 felszállás során összesen 7 071,5 órát repült.

ZAINKÓ — ZSALUDEK: 15.p. + 23-31.p.

¹³ - ÁBTL. 4.2.-10-22/22/1975. 22/1975.BM.ut. a BM Kormányórság Parancsnokság Repülési Osztálya beosztottjainak munkaruha ellátása.

- ÁBTL-4.2.-10-21/1/1981. 1/1981.BM.ut. a BM Kormányórság Parancsnokság Repülési Osztályán szolgálatot teljesítők ruházati ellátásának módosításáról.

¹⁴ Búcsúzóul. ; ZAINKÓ — ZSALUDEK: op.cit. 15.p.

¹⁵ ZAINKÓ — ZSALUDEK: op.cit. 13.p. + 15. + 23-31.p.

¹⁶ Luis CORVALÁN chilei kommunista politikus az *MSZMP Központi Bizottságának* meghívására, a magyar kormány-repülőgépen érkezett Budapestre.

Luis Corvalán hazánkba érkezett.

¹⁷ ÁBTL. 10-21/26/A/1972. 026/1972.BM.pcs. végrehajtási utasítása.

¹⁸ Búcsúzóul: op.cit. ; SZABÓ: 465.p. ; ZAINKÓ — ZSALUDEK: op.cit. 15.p.

¹⁹ BARACS

²⁰ SZABÓ: op.cit. 465. p.

²¹ Együttal intézkedés történt, hogy a *Kormányórság* hajózó állománya a *MALÉV* azonos beosztású tagjainál 20 %-kal magasabb jövedelmet kapjanak. Továbbá az egyéb beosztásúak jövedelme is a magyar légitársaságnál kedvezőbb mértékben alakult.

ÁBTL-4.2-10-21/18/1978. 18/1978.BM.ut. a kormányrepülőgépek és a férihegyi kormányvárótermek igénybevételének szabályozásáról.

²² Véltetőn hatékonyabb lehetett volna a gyakorlatszerzés, ha a kormányőrök nem csak adott járatok teljes személyzetét adják, hanem időről-ídőre MALÉV személyzet egy-egy tagjaként, póttagjaként (repülőgép-vezetőként, fedélzeti szerelőként, stb.) is repülnek.

²³ ÁBTL. 4.2-10-37/1/1979/1979. BM-KPM.ut. a kormányrepülőgépek üzemeltetéséről, valamint a kormányzati légi utazási feladatokról.

²⁴ ZAINKÓ — ZSALUDEK: op.cit. 15.p. ; 31.p.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- SZABÓ (18.;20.;) — SZABÓ Miklós: *Polgári repülőbalesetek és -katasztrófák Vörös Könyve, 1960-1989*. Pécs, 2006, Alexandra Kiadó. 646 p. + képmelléletek. HU-ISBN 963 37 0027 2.

TANULMÁNYOK

- WINKLER (1. ;) — WINKLER László: A Magyar Légiforgalmi Rt. története 1928-tól 1945-ig. 389-415.p. In CZÉRE Béla (szerk.): *A Közlekedési Múzeum Évkönyve*, VII. köt. (1983–1984) p. Budapest, 1985, Közlekedési és Dokumentációs Vállalat. 693 p. HU- ISSN 0133-4646.

TÍPUSISMERTETŐK

- ZAINKÓ — ZSALU- DEK (12.;;14.;;15.;;18.;) — ZAINKÓ Géza — ZSALUDEK Endre: *Tupoljev TU-134*. Budapest, 2010, Magyar Repüléstörténeti Társaság. 72 p. HU-ISBN 978 963 88 6462 8.

- ZSALUDEK (3.;;4.;) — ZSALUDEK Endre: *Iljusin Il-14*. Budapest, 2013, Magyar Repüléstörténeti Társaság. 68 p. HU-ISBN 978 963 88 6466 6 /Aero História, 6./ HU- ISSN 0238-7905.

CIKKEK

- Búcsúzól. (14.;;18.;) — Búcsúzól. Szerkesztőségi közlemény. *Határőr*, XXXII.évf. (1977) 41.sz. 3. p. HU- ISSN 1419-5380.

- Luis Corvalán hazánkba érkezett. (16.;) — Luis Corvalán hazánkba érkezett. *Petőfi Népe*, XXXII.évf. (1977) 116.sz. (május 19.) 1.p. HU- ISSN 0133-235X.

- Magyar kormányküldöttség érkezett Moszkvába. — Magyar kormányküldöttség érkezett Moszkvába. Szerkesztőségi közlemény. *Petőfi Népe*, XVI.évf. (1961) 178.sz. (július 30.) 1.p. HU- ISSN 0133-235X.

- ZSÁK (2.;;4.;;6.;;10.;) — ZSÁK Ferenc: Kormánygépek, kormányzati repülések. (A Magyar Néphadsereg repülőalakulatai, 21. rész) *AERO magazin*, XVIII.évf. (2016) 8.sz. (augusztus) 60-63.p. HU- ISSN 1419-4074.

BARACS — BARACS Dénes: A különgép. *Szolnok Megyei Néplap*, XXXV.évf. (1984) 288.sz. (december 8.) 6.p. HU-ISSN 0133-0756.

LEVÉL- IRAT ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

ÁBTL — ÁBTL (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára).
(7.;8.;11.;13.;17.; 21.;23.;

MNL.OL. — MNL. (Magyar Nemzeti Levéltár) OL. (Országos Levéltár).
(5.;

